

ileri sürülmüştür. Buna göre fil eti yemenin câiz görülmeşiinin asıl sebebi usulüne uygun olarak kesilmesinin mümkün olmamasıdır. Şu halde kesilebildiği takdirde etinin yenilmesi câizdir. Zâhîrî mezhebinin görüşü de bu yöndedir.

Filin derisinden yararlanmaya gelince, bunun hükmü filin canlı iken kesilmesiyle ölü bulunması durumlarına, derinin tabaklanıp tabaklanmamasına, hatta derinin kullanım amacına göre değiştiği gibi fakihlere ve fıkıh mezheplerine göre de değişiklik arz etmektedir. Meselâ aralarında Hanefîler'in de bulunduğu bir grup fakih'e göre filin derisi, canlı iken kesilmesi halinde tabaklanmadan, ölü bulunması halinde tabaklanarak kullanılabilir. Şâfiîler'e göre her iki halde de derinin tabaklanması gerekirken Mâlikî ve Hanbelî fakihlerine göre ölü filin derisi tabaklandığında da tam temizlenmiş sayılmayıp sınırlı bir kullanım alanı vardır. Fildişi de Hanefî mezhebine göre dinen temiz ve kullanılması helâldir. Şâfiî, Hanbelî ve Mâlikî mezheplerine göre ise temiz sayılmaz. Ancak İmam Mâlik filin boğazlanması halinde dişinin temiz olacağını kaydeder. Tâbiîn ulemâsından Atâ b. Ebû Rebâh, Tâvûs ve Hasan-ı Basrî gibi âlimler fildişinin kullanılmasını mekruh görürken Muhammed b. Sîrîn, İbn Cüreyc ve başkaları câiz kabul etmişlerdir (ayrıca bk. DERİ; FİLDİŞİ; HAYVAN).

BİBLİYOGRAFYA :

Dârimî, "Edâhî", 18-19; Buhârî, "Zebâ'ih ve's-şayd", 27, 29; Müslim, "Şayd", 12-15; İbn Mâce, "Şayd", 13; Ebû Dâvûd, "Et'ime", 25-26, "Libâs", 40; Tirmizî, "Şayd", 11, "Libâs", 31-32; Şâfiî, *el-Üm*, II, 208; İbn Hazm, *el-Muḥallâ*, VII, 403; Kâsânî, *Bedâ'ic*, I, 63, 85; V, 39; İbn Kudâme, *el-Muğni*, I, 60; XI, 67; Kurtubî, *el-Câmi*^c, VII, 121; Aynî, *Umdetü'l-kârî*, Kahire 1392/1972, III, 39-40; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, I, 64, 67; Celâleddin el-Mahallî, *Şerhu Minhâci't-tâlibîn*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Fikr), IV, 259; Şirbînî, *Muğni'l-muḥtâc*, IV, 300; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kunâ*^c, VI, 190; Haraşî, *Şerhu Muḥtaşarı Hâli*, III, 30-31; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muḥtâr* (Kahire), V, 194; Zühaylî, *el-Fıkḥü'l-İslâmî*, I, 156; *Mu.F.*, XIV, 287-293; *Mu.F.*, V, 133-134.

SALİM ÖĞÜT

FİL SÜRESİ

(سورة الفيل)

Kur'an-ı Kerim'in yüz beşinci süresi.

Mekke devrinde nâzil olmuştur; beş âyettir. Fâsıla*sı (ج) harfidir. Adını 1. âyette geçen "fil" kelimesinden alır. Konusu, Hz. Peygamber'in doğduğu yıl ve

ya ondan biraz önce vuku bulan ve tarihte Fil Vak'ası adıyla anılan Kâbe'ye saldırı olayıdır.

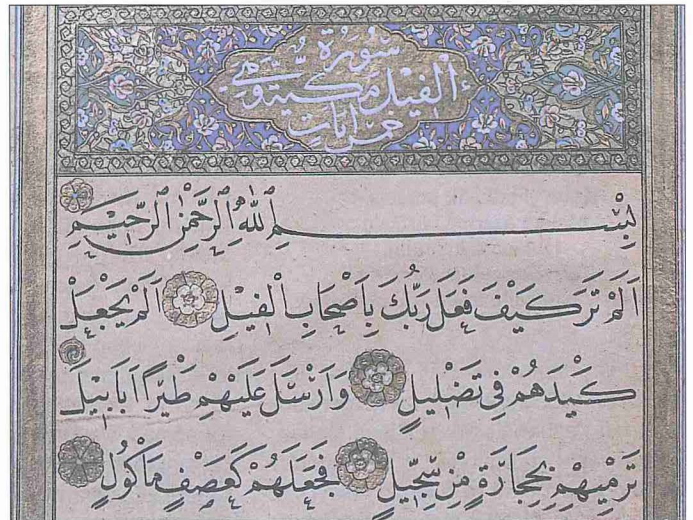
Fil süresinde Allah'ın "fil ashâbı"na, yani Ebrehe el-Eşrem'e ve askerlerine ne yaptığı, onları nasıl helâk ettiği vurgulu bir ifadeyle belirtildikten ve böylece bu olaydan ibret almak gerektiğine dikkat çekildikten sonra tuzaklarının nasıl boşa çıkarıldığı ve onların, Allah'ın gönderdiği sürü sürü kuşların attığı taşlarla nasıl ezilmiş saman çöpleri veya böceklerin yediği yapraklar gibi ansızın yere serilip perişan edildikleri bildirilmektedir. Sürenin üslûbundan Araplar'ın bu olay hakkında bilgileri olduğu anlaşılmaktadır; muhtemelen olayı görenlerin bir kısmı da hâlâ hayattaydı (bk. FİL VAK'ASI). Nitekim Hz. Peygamber'i yalanlamaktan büyük zevk duyan müşrikler bu süre inince böyle bir tepki göstermemişlerdir. Bu hususlar, Kur'an'ın asıl maksadının Fil Vak'ası hakkında bilgi vermek olmadığını, Mekke müşriklerine bildikleri bir olayın acı sonucunu hatırlatarak İslâm'ın sesini boğmaya çalışmayı, Kur'an'a ve Resûl-i Ekrem'e karşı düşmanca tavırlar sergilemeyi sürdürmeleri halinde kendilerinin de böyle bir cezaya çarptırılacaklarını ihtar etmek olduğunu ortaya koymaktadır.

Fahreddin er-Râzî'ye göre sürede Ebrehe ordusuna "fil erbabı" veya "fil mâlikleri" denilmeyip "ashâbü'l-fil" (fil arkadaşları) denilmesi, Kâbe'yi yıkmaya kalkışanların filden daha akıllı olmadıklarına, hatta ondan daha aşağı ve ahmak olduklarına işaret eder; çünkü onlar bu kutsal mekânı yıkmak isterken fil o yöne gitmemekte direnmiştir (*Mefâtihu'l-gayb*, XXXII, 98). Aynı müfessir, sürede Ebrehe ve askerlerinin besledikleri kötü

emellerin "keyd" (tuzak) kelimesiyle ifade edilmesine dayanarak onların sadece Kâbe'yi yıkmak amacını taşımadıklarını, çünkü önceden açıkladıkları için bunun tuzak olmaktan çıktığını, kelimenin genel anlamda Araplar'a karşı besledikleri kıskançlığı dile getirdiğini belirtir (a.g.e., XXXII, 99).

Tefsir kitaplarında sürenin tamamı ve bazı kelimeleriyle ilgili değişik görüş ve açıklamalara rastlanmaktadır. Genellikle "bölük bölük, küme küme, farklı yönlerden gelip toplanan kuşlar" şeklinde anlam verilen ebâbîl kelimesini Ahfeş ve Ferrâ gibi müfessirler tekili bulunmayan çoğul kelime olarak düşünürken bazı müfessirler bunun değişik tekillerinden söz etmişlerdir (Yaḥyâ b. Ziyâd el-Ferrâ, III, 292; Taberî, XXX, 296; Fahreddin er-Râzî, XXXII, 100). Çeşitli rivayetlerde, kırlangıca benzeten bu acayip kuşların sürüler halinde deniz tarafından gelip toplandıkları ve yalnız Fil Vak'ası'nda görüldükleri belirtilir. Bu kuşların hortumlu ve pençeli, siyah, beyaz veya yeşil olduklarına dair muhtelif rivayetler vardır. Fahreddin er-Râzî bu rivayet farklılığını, kuşların değişik renklerine ve olayı görenlerin kendi gördükleri renkleri aktarmaları ihtimaline bağlar. Rivayetlere göre her kuş birini ağızyla, ikisini de pençeleriyle taşıdığı, sürede siccilden olduğu belirtilen ve müfessirlerce mercimekle nohut arası büyüklükte gösterilen taşlarla yüklüydü. Siccil kelimesinin etimolojisi ve anlamı da tartışmalıdır. İbn Abbas'a dayandırılan bir açıklamaya göre kelimenin aslı Farsça *seṅg ü kıldir* (taş ve kil) ve sürede tuğla gibi taşlaşmış çamuru ifade eder (bk. SİCCİL).

Sürede, ebâbîl kuşlarının yağdırdığı bu cisimlerin tesiriyle saldırganların he-

Nesih
hattıyla
Fil süresi

lâk edildiği bildirilmekle beraber bu taşların ve onları atan kuşların özellikleri hakkında bilgi verilmemiştir. Klasik tefsirlerde olay bütün unsurlarıyla bir mûcize olarak değerlendirilir. Bazı müfessirlerin İkrime'ye attettikleri bir rivayette taşın vurduğu yerden çiçek çıktığı belirtilir (İbn Hişâm, I, 54; Taberî, XXX, 298-299, 303). Yine aynı kaynaklar, "Arap topraklarında çiçek ve kızamık hastalıkları ilk defa o yıl görüldü" şeklinde bir rivayet kaydeder. Muhammed Abduh, Ferîd Vecdî, Cevâd Ali gibi bazı çağdaş âlimler bu rivayetlere dayanarak olayı bir bulaşıcı hastalık salgını şeklinde yorumlamaya çalışmışlardır. Abduh'a göre kuşlardan maksat muhtemelen sinek, sivrisinek gibi mikrop taşıyıcı canlılar, atıkları taşlardan maksat da ayaklarına takılan mikroplu kurumuş çamurlardır; böylece Ebrehe'nin askerleri çiçek salgınına mâruz kaldıkları için bedenleri delik deşik olmuştur (*Tefsîru cüz'î 'Amme*, s. 157-158). Ancak dönemin güçlü felsefî akımlarından pozitivizmin etkisi altında ortaya konulduğu anlaşılan bu yoruma çağdaş müfessirlerin çoğu katılmadığı gibi ona karşı ciddi tenkitlerde de bulunmuşlardır (meselâ bk. Elmalılı, VIII, 6123-6144; Seyyid Kutub, VI, 3976-3979).

BİBLİYOGRAFYA :

Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ, *Me'âni'l-Kur'ân* (nşr. Ahmed Yûsuf Necâî — M. Ali en-Neccâr), Beirut 1980, III, 291-292; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 43-62; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, XXX, 296-304; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, XXXII, 96-102; Kurtubî, *el-Câmi'*, XX, 187-200; Muhammed Abduh, *Tefsîru cüz'î 'Amme*, Kahire 1904, s. 157-158; Elmalılı, *Hak Dini*, VIII, 6097-6146; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, III, 507-521; Ferîd Vecdî, *DM*, I, 33-34; Seyyid Kutub, *Fi Zilâlî'l-Kur'ân*, Kahire 1405/1985, VI, 3976-3979; Muhammed Hamîdullah, *Le Saint Coran*, Paris 1989, s. 601; Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul 1991, XI, 95-100.

MUSTAFA ÇAĞRICI

FİL VAK'ASI

**Kâbe'yi yıkmak amacıyla
Mekke üzerine yürüyen
Habeş ordusunun
Allah tarafından gönderilen
kuşlar vasıtasıyla imha edilmesi olayı.**

Bu olay hakkında nâzil olan Kur'an-ı Kerim'in 105. sûresinde ordu mensuplarından "ashâbü'l-fil" şeklinde bahsedilmesi askerin önünde bir fil bulunduğunu göstermekte ve bundan dolayı söz konusu sûreye "Fîl sûresi" adının veril-

mesi gibi olaya da "Fîl Vak'ası" denilmektedir. Kaynaklarda bu olayın sebepleri, tarihi ve sonucu hakkında değişik rivayetler bulunmaktadır. 537 yılında idareyi ele geçiren ve mutaassıp bir Hıristiyan olan Habeş Krallığı'nın müstakil Yemen valisi Ebrehe el-Eşrem Hıristiyanlığı yaymak için bölgede yoğun çalışmalara başladı. Araplar'ın Kâbe'yi ziyaret için Mekke'ye gittiklerini görünce bu binanın hangi malzemenin yapıldığını ve örtüsünü sordu; taştan olduğunu ve örtüsünün farklı yerlerden geldiğini öğrenince de, "Mesih'e yemin ederim ki ondan daha hayırlısını yaptıracağım" diyerek (İbn Sa'd, I, 90) San'a'da, İslâm kaynaklarında **Kulleys / Kalıs** şeklinde geçen (Grekçe **ekklessia**, Türkçe'de **kilise**) büyük bir katedral inşa ettirdi ve tezyinatı için Bizans'tan mermer ve mozaik ustaları getirtti. Şarkiyatçı Rudolf Strothmann, şehrin ortasında yer alan ve halk arasında "Küçük Kâbe" adıyla anılan çifte minareli San'a Ulucamii'nin bu katedralin camiye çevrilmiş şekli olduğunu düşünmektedir (*İA*, X, 179). Bizans imparatoru ustaları yollarken dinî hayatı düzene sokması amacıyla İskenderiye'deki İtalyan asıllı papaz Gregentius'u da göndermiş ve Ebrehe bu papazın hazırladığı yirmi üç maddeden oluşan bir kanunu yürürlüğe koymuştur (Hamîdullah, I, 287).

İnşaatın tamamlanmasından sonra Ebrehe çeşitli bölgelere propagandacılar göndererek mâbedi ziyaret etmeleri için halkı San'a'ya çağırırdı. Fakat bu kilisenin, Hz. İbrâhim'den beri kutsal saydıkları Kâbe'nin yerine geçirilmek istenmesini hazmedemeyen Kinâne kabilesine mensup bir Arap San'a'ya giderek kiliseye pisledi. Bu saygısızlığa öfkelenen Ebrehe de bütün Kinânîler'in gelip kilesiyi tavaf etmelerini istedi; ancak onlar isteğini reddettikleri gibi gönderdiği elçiyi de öldürdüler. Bunun üzerine Ebrehe, Hıristiyanlığın yayılmasına Kâbe'nin engel teşkil ettiği sonucuna vararak onu yıkmaya karar verip içinde Mahmûd adlı filin de bulunduğu büyük bir ordu ile Mekke üzerine yürüdü. Mukâtil b. Süleyman'dan gelen bir başka rivayette onun Kâbe'yi yıkmak üzere harekete geçmesine sebep olarak, Kureysli bazı gençlerin sıcak bir gecede yaktıkları ateşin rüzgârın etkisiyle kilisenin yanmasına yol açması olayı gösterilir (İbn Kesîr, XV, 8659). Diğer bir rivayette ise Ebrehe bu sefere, Hıristiyanlığı yaymak şartıyla taç giydirip Mudar'a emir tayin ettiği Mu-

ammed b. Huzâ'nin Kinâne kabilesine öldürülmesini bahane etmiştir (Taberî, *Târîh*, I, 935). Aslında Bâbülmendep'e hâkim olup Hindistan deniz ticaretini ele geçirdikten sonra iktisadî hedeflerini genişletmek üzere gözünü kuzeye çeviren Ebrehe, Mekke'yi zaptederek Araplar'ın gittikçe gelişen ticarî faaliyetlerine son vermek, böylece San'a'yı Arabistan'ın dinî, ticarî ve siyasî merkezi haline getirmek istiyordu. Bu arada kuzey-güney bağlantısını kesen Mekke'yi saf dışı bırakmak suretiyle Suriye'ye uzanması ve Sâsânîler'le savaşan Bizans'a yardım etmesi de mümkün olacaktı (Cevâd Ali, III, 517-519).

Ebrehe'nin Kâbe'yi yıkmaya kararına karşı çıkan Yemen eşrafından Zünefer onunla savaştıysa da yenilerek esir düştü. Yoluna devam eden Ebrehe Has'am kabilesini de yenerek reisleri Nüfeyl b. Habîb el-Has'amî'yi esir aldı. Tâif'e geldiğinde şehir halkı adına konuşan Mes'ûd b. Muatteb'in, Lât Mâbedi'ne dokunulmamasına karşılık itaatlerini arzedecekleri ve kendisine hedefi olan Kâbe'yi gösterecek bir kılavuz verecekleri yolundaki teklifini kabul etti. Ancak Mekke yakınındaki Mugammes'te konakladığı sırada verdikleri Ebû Rigâl adlı kılavuz öldü (Araplar onun buradaki mezarını taşlamayı âdet edinmişlerdir). Ebrehe, Habeş Esved b. Maksûd'u bir müfreze ile gönderip Mekke çevresinde otlayan develeri ordugâha getirtti. Bunlar arasında Hz. Peygamber'in dedesi Abdülmuttalib'in de 200 devesi vardı (İbn Hişâm, I, 48). Ebrehe, daha sonra Hunâta el-Himyerî'yi Kureys'in reisi Abdülmuttalib'e yollayarak onlarla savaşmaya gelmediğini ve yalnızca Kâbe'yi yıkmak istediğini, eğer engel olmaya kalkışmazlarsa kendilerine dokunmayacağını bildirdi. Abdülmuttalib ise ordugâha gelip sadece develerini istedi. Onun Kâbe'nin yıkılmaması için ricada bulunmak yerine yalnız develerini istemesini garipseyen Ebrehe'ye, kendisinin develerin sahibi olduğunu ve Kâbe'yi merak etmediğini, çünkü onu da kendi sahibinin koruyacağını söylemekle yetinen ve develerini olarak Mekke'ye dönen Abdülmuttalib, Kâbe'ye gidip beytini koruması için Allah'a dua ettikten sonra halka şehrin dışına çıkmalarını, dağlara ve vadilere çekilmelerini emretti. Ertesi gün Ebrehe ordusuna hücum emri verdi. Fakat kaynaklara göre, askerin önünde bulunan fil Mekke'ye doğru hareket ettirilmek istendiğinde yerinden kımıldatılmadı-